

לבשר (313) ומכשיר.

או דלמא, לא שנא.

ומסקינן: תיקו.

מתניתין:

משנתנו מלמדת את דין המסוכנת.

בהמה שהיא חולה מחמת שתשש כחה ונטת למות, הואיל ולא אירעה מכה באבר מאבריה הממיתין אותה, הרי זו מותרת, שלא אסרה תורה אלא כעין טרפת חית היער, שהרי נעשית בה מכה הממיתה אותה. [לשון הרמב"ם פ"ד ממאכלות אסורות הי"א].

המסוכנת מותרת בתנאי שתפרנס ותהיה לנו הוכחה שהיתה חיה במשך זמן השחיטה. ואם לא פרכסה — ידוע לנו שנטלה נשמתה ממנה קודם גמר השחיטה ולוקים על אכילתה (314).

ומסקינן: אלא לומדים שחיבת הקדש מכשרת, מסיפא של הפסוק "והבשר אשר יגע", דכתיב "והבשר כל טהור יאכל בשר" [ויקרא ז' י"ט]. "והבשר" מיותר, ודורשים ממנו לרבות עצים ולבונה של קדש.

וכי עצים ולבונה בני אכילה נינהו? ומאיזה טעם הם מקבלים טומאה?

אלא, משום שחיבת הקדש מכשרא להו, ומשוויא להו אוכל [ועושה אותם לאוכל].

הכא נמי, חיבת הקדש מכשרתה בלי מים.

א-זא ומעתה מיבעיא ליה לריש לקיש: מאי [מהו] דין התורה?

וצדדי הספק הם: כי מהניא חיבת הקדש לפסולא דגופיה, אבל למימנא ביה ראשון ושני, לא.

שהוא שומר של הבשר [תוד"ה ועדיין].

314. כך כתב הרמב"ם. [פ"ד ממאכלות אסורות הי"ג].

וכתב הב"ח, שכיון שהמסוכנת שלא פרכסה היא ודאי נבלה, מותר לשחוט את בנה או את אמה באותו יום. [יור"ד סימן י"ז ד"ה מסוכנת]. והקשה התבואות שור: איך אפשר לומר שבודאי מתה המסוכנת בשעת השחיטה, הלוא הבריאיה אינה צריכה פירכוס, הרי שאפשרי הדבר שהבהמה תהיה חיה ולא תפרנס, אלא שבמסוכנת שהיא עלולה למות בזמן השחיטה — אנו מצריכים פירכוס כדי שתהיה לנו הוכחה שחיה בזמן השחיטה, אבל מנין לנו הודאות שאם לא פרכסה — היא מתה בשעת השחיטה!

א. הפסוק בתורה שמדבר על בשר שנטמא הוא בשלמים.

ב. מכיון שבשר השלמים ועורן שייך לבעלים, רגיל הוא לטרוח ולהעביר אותם בנהר סמוך לשחיטתם כדי שיהיה קל להפשיטם.

והקצות החושן אומר טעם נוסף, שרק קדשים קלים שהם ממון בעלים הם מוכשרים כשנוח לבעלים במים, אבל קדשי קדשים שהם ממון גבוה אינם מוכשרים לפי שצריך שיהיה נוח לבעלים במים ולא די במה שנוח לנותן המים. [קצוה"ח סי' ת"ו].

ועיין בהערה 165 שהבאנו מחלוקת ראשונים בנידון.

313. רש"י. והתוספות חולקים ואומרים שמים שנמצאים על העור מכשירים את הבשר לפי

נחלקו תנאים בפרטי הפירכוס הנצרך.

אומרת המשנה: **השוהט** (315) **את המסוכנת, רבן גמליאל** (316) **אומר: אינה מותרת עד שתפרכס ביד וברגל.**

רבי אליעזר אומר: אין צורך בכך, אלא **דיח אם זינקה** [קילחה] והוציאה דם בכח ממקום השחיטה.

אמר רבי שמעון: השוהט כלילה (317) **בהמה מסוכנת ולא ידע אם פירכסה או לא, ולמחר השכים ומצא כתלים של צואר** (318) **הבהמה הקרובים לבית השחיטה** (319) **מלאים דם — כשרה, מפני שאנו רואים שזינקה, ודי בכך**

כמדת רבי אליעזר (320).

וחכמים אומרים: אין די במידת רבי אליעזר, אלא אינה מותרת **עד שתפרכס או ביד או ברגל או עד שתכשכש בזנבה, ואין צורך שתפרכס ביד וגם ברגל כדעת רבן גמליאל.**

אחד בהמה דקה ואחד בהמה גסה נאמר בהם דין זה ומחלוקת זו שבין התנאים. אמנם בפרט זה יש הבדל ביניהם, בהמה דקה שפשטה ידה בגמר שחיטתה ולא החזירה — פפולה לפי שפעולה זו אינה פירכוס המעיד על חיים אלא דרך הבהמה בשעת הוצאת נפש בלבד, אבל בהמה גסה אין דרכה בכך בשעת הוצאת נפש (321).

320. הרמב"ם פסק: "השוהט את המסוכנת כלילה, ולא ידע אם פרכסה או לא פרכסה, הרי זו ספק נבלה ואסורה" [פ"ד ממאכלות אסורות ה"טו].

והטור פסק כרבי אליעזר ורבי שמעון, ותמה עליו הבית יוסף, ופסק כהרמב"ם [טוש"ע סימן י"ז ס' ב'].

והקשה החתם סופר, מדוע אין הולכים אחרי חזקת החיים של הבהמה, ואומרים שהיתה חיה בזמן השחיטה?

ומתריך החתם סופר, שכנגד חזקת חיים יש על הבהמה חזקת איסור שאינו זכוח שעל פיה היה לנו לומר שהיא ודאי נבלה, וכשיש חזקה נגד חזקה נשאר הדבר בספק.

ופוסק החתם סופר לפי זה, שכאשר יש ספק אם פרכסה הבהמה ועד אחד מעיד שפרכסה — נאמן, ואין אומרים שלא תועיל עדותו מפני שהיא נגד חזקת איסור, כי חזקת האיסור בטלה מפני חזקת החיים שכנגדה. [שו"ת חתם סופר יור"ד סימן כ'].

321. חיה, בין שהיא גסה בין שהיא דקה דינה

ותריך התבואות שור, שידוע לחז"ל שרוב המסוכנות שאינם מפרכסות הם מתות בזמן השחיטה. [תבו"ש י"ז ס"ק ז'].

315. מותר לכתחילה לשחוט מסוכנת כדי לאוכלה. [תוד"ה השוחט].

316. בספרים שלנו כתוב "רבן שמעון בן גמליאל".

וכתב המהרש"א שהגירסא הנכונה היא "רבן גמליאל" ועיין בהערה 347.

317. לכתחילה אין לשחוט כלילה בלי אבוקה. [גמרא לעיל י"ג ב].

318. כך פירש רש"י במשנה על פי דברי שמואל בגמרא. [לקמן ל"ח ע"א].

ועיין בהערה 352 דעה, שלא כל האמוראים פרשו כן, אלא יש שפרשו שמדובר בכתלי הבית.

319. הכוונה לעור שבצד מקום השחיטה, ולא לבית השחיטה ממש, כי בית השחיטה עצמו מלא דם אף ללא זינקה. [תפארת ישראל].

במה דברים אמורים שצריך פירכוס, בבהמה שהיתה בחזקת מסוכנת, אבל אם היתה בחזקת (322) בריאה, אפילו אין בה אחר מכל הסימנים הללו — כשרה, ואין חוששים שמא היתה מסוכנת. בגמרא מבואר מהו הסימן של מסוכנת.

גמרא:

שנינו במשנתנו: השוחט את המסוכנת — מותרת אם פירכסה.

והוינן: מסוכנת ממאי דשריא? [מנין שמסוכנת מותרת?]

ומהדרינן: וממאי תיסק אדעתין דאסירא? [ומפני מה יעלה על דעתנו שהיא אסורה]

והלוא אין לה חסרון בגופה כמו שיש לטרפה?

ומפרשינן להויין: יש ללמוד שמסוכנת אסורה ממאי דכתיב: "וזאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה אשר על הארץ" [ויקרא י"א ב'] משמע שבהמה אשר היא חיה חיות שלמה — אכול, ושאינה חיה חיות שלמה — לא תאכל, והא מסוכנת אינה חיה אלא נוטה למות. ויש לנו למצוא ראייה מהתורה שמסוכנת מותרת, ואז נדחה דרשה פשוטה זו ונדרוש באופן אחר (323).

ואמרינן: יש ללמוד שהמסוכנת מותרת מדאמר רחמנא: נבלה לא תאכל, מכלל דמסוכנת שריא, דאי סלקא דעתך מסוכנת אסירא נמצא שעל כל (324) נבלה חל איסור לפני מיתתה כשהיתה מסוכנת (325), ולמה

כבהמה דקה. [גמרא ע"ז ט"ז ב.].

322. כתב התפארת יעקב, שמכך שכתוב במשנה "היתה בחזקת בריאה", ולא כתוב היתה בריאה, משמע שאפילו אם לא בחנו אותה וראו שהיא עומדת, מכיון שלא יודעים שהיא לא היתה עומדת, הרי היא בחזקת בריאה, ומותרת בלא פירכוס.

323. בפרק אלו טרפות הגמרא דורשת מ"זאת החיה" שטרפה אינה חיה. [לקמן מ"ב ע"א]. ואומרים תוספות, שאחרי שאנו מביאים ראייה שמסוכנת מותרת, ואין לדרוש מ"זאת החיה" איסור מסוכנת, אנו דורשים מפסוק זה שטרפה אינה חיה. [תוד"ה שאינה].

והנה, בסוגיא שלנו הגמרא רוצה להוכיח שמסוכנת מותרת ממה שהתורה אסרה טרפה, ואם מסוכנת אסורה — אפשר ללמוד טרפה ממסוכנת, ולומר אם זו שאין לה חסרון בגופה

— אסורה, טרפה שיש לה חסרון בגופה והיא נוטה למות בודאי שאסורה.

ומקשה הראש יוסף, אם אנו אוסרים את המסוכנת, לא נדע שהטרפה אינה חיה, אלא אף טרפה שחיה אסורה, ואם כן אין ללמוד טרפה ממסוכנת. כי הטרפה אסורה אף כשהיא לא נוטה למות!

ואומר החתם סופר: אין ספק בזה שטרפה הוא חסרון שמביא לידי מיתה באיזה זמן, וכל הנדון אם טרפה חיה או לא אינו אלא אם אפשר להגביל זמן ולומר שתוך זמן זה הבהמה תמות בודאי.

324. לקמן בסוגיא הגמרא מקשה, שיש נבלה שלא היתה מסוכנת לפני התנבלותה, ויכלה הגמרא להקשות קושיא זו כאן. [תוד"ה השתא].

325. כשאנו אומרים שהמסוכנת אסורה, איסורה חל מחיים, כמו שאיסור טרפה חל מחיים

עשה, והוסיפה התורה לאחר מיתה לאסור באיסור לאו ויש בו מלקות.

ואמרינן: **אלא** יש להוכיח שהמסוכנת מותרת מדאמר רחמנא: **טרפה לא תאכל, מכלל דמסוכנת שריא, דאי סלקא דעתך, מסוכנת מחמת חולי — אסירא, לשם מה כתבה התורה איסור טרפה? השתא מסוכנת דלא מחסרא דבר בגופה — אסירא, טרפה שהיא עומדת למות מחמת חסרון בגופה מיבעיא!**

ודחינן: **ודלמא, היינו איסור טרפה היינו איסור מסוכנת, ואין פירוש השם "טרפה" שנטרפה על ידי חיה והיא מחוסרת, אלא "טרפה" היא שנטרפה דעתה ובריאותה מחמת חולי⁽³²⁸⁾ והיא המסוכנת, וכתבה התורה את האיסור פעמים לעבור עליו בעשה דחיה אכול ולא תעשה דטרפה!**

ואמרינן: **אם כן** שיש במסוכנת איסור לאו ולא רק איסור עשה, חוזרת השאלה: **נבלה דכתב רחמנא למה לוי? ומה מחיים קאי עלה בלאו ועשה, לאחר מיתה מיבעיא, ומה הוסיף איסור נבלה, והלא לוקים על נבלה משום לאו דטרפה!**

ודחינן: **ודלמא היינו נבלה היינו אותה**

צריכה התורה לאסור את הנבלה, **השתא מחיים אסירא, לאחר מיתה מיבעיא, והלאו אין סיבה שהאיסור יסתלק עם המיתה!**

ודחינן: **ודלמא, היינו איסור נבלה היינו איסור מסוכנת, ואיסור נבלה חל מחיים משעה שנעשית הבהמה מסוכנת, ולומדים שיש בה איסור עשה מ"זאת החיה" ואסור לאו מנבלה לא תאכל.**

ואמרינן: **לא סלקא דעתך** [לא יעלה על דעתך] שאיסור נבלה חל מחיים, **דכתיב: "וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאוכלה, הנוגע בנבלתה יטמא עד הערב" [ויקרא י"א ל"ט] הרי שלאחר מיתה הוא דקרייה רחמנא נבלה, מחיים לא אקרי נבלה⁽³²⁶⁾, וחוזרת השאלה: לשם מה התורה אסרה את הנבלה לאחר המיתה אם כבר חל איסור מחיים? ומוכח שהמסוכנת מותרת ולא חל על הנבלה איסור מחיים.**

ודחינן: **ודלמא לעולם אימא לך: היינו נבלה היינו אותה בהמה שהיתה קודם לכן אסורה באיסור מסוכנת⁽³²⁷⁾, ואיסור נבלה חל רק לאחר מיתה, וששאלת למה צריך לאסור אחר מיתה, והלא כבר נאסרה מחיים? יש לומר: מחיים נאסרה הבהמה רק באיסור**

והקלם שלה אסור מהתורה.

326. הלב אריה מוכיח מכאן, שאין להפריד בין איסור נבלה לטומאת נבלה, ולומר שאיסור נבלה חל כשאין עדיין טומאת נבלה, נגד אחרונים שאומרים שלשית הרמב"ם יש מקרה שאיסור נבלה חל מחיים כשאין עדיין טומאת נבלה.

327. רש"י ותוספות מפרשים, שהלשון "היינו נבלה היינו מסוכנת" לא מתפרש כאן כמו

בגמרא למעלה. [רש"י בד"ה דלמא לעולם ותוד"ה דלמא].

328. רש"י ותוספות פירשו, שלפי הגמרא כאן פירוש המילה טרפה הוא בהמה שקרובה למות. והרמב"ן פירש, שטרפה היא בהמה שנטרפה דעתה ובריאותה.

והרשב"א פירש בכוונת רש"י את דברי הרמב"ן.

התשובה היא: אמרה התורה: **יבוא איסור נבלה ויחול על איסור חלב**, והאוכל חלב נבלה לוקה שמונים מלקות ולא אומרים שאין איסור חל על איסור, וכן **יבא איסור טרפה ויחול על איסור חלב**.

ואמרינן: **ואי סלקא דעתך, טרפה היינו ב-לז מסוכנת**, הרי שכל מהות איסור טרפה הוא משום קירוב מיתה והיותה נבלה לבסוף⁽³³⁰⁾, ובנבלה שכבר באה המיתה החמירה התורה יותר והוסיפה בה לאו, לפי זה לא היתה התורה צריכה לומר שאיסור נבלה חל על איסור חלב, כי יש ללמוד זאת מטרפה, ולכתוב רחמנא: **"חלב נבלה יעשה לכל מלאכה"** כי בזה התורה מלמדת שאין החלב של הנבלה מטמא טומאת נבלה⁽³³¹⁾, ואחר כך יהיה כתוב **"וחלב טרפה לא תאכלוהו"** ללמד שאיסור טרפה חל על איסור חלב⁽³³²⁾, **ואנא אמינא: ומה מחיים שאין יסוד האיסור אלא משום קירוב מיתה**⁽³³³⁾, **אתי איסור**

בהמה שהיה עליה איסור **טרפה**, ואיסור טרפה היינו ממש איסור **מסוכנת**⁽³²⁹⁾, והחמירה התורה בנבלה **לעבור עליו בשני לאוין ועשה ולוקים על נבלה** שמונים מלקות!

ואמרינן: **אלא מהכא יש ללמוד**, שאיסור נבלה חל גם על דבר שהיה היתר לפני שחל, כשהיתה הבהמה מסוכנת, ולא בא לאו דנבלה רק להוסיף חומרא.

כתוב בתורה: **"וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה ואכל לא תאכלוהו"** [ויקרא ז' כ"ד] וכבר כתוב בתורה **"כל חלב וכל דם לא תאכלו"** [ויקרא ג' י"ז].

ואמר מר: למאי הלכתא? [בשביל איזו הלכה] חזרה התורה על איסור חלב בנבלות וטרפות?

ולפי האמת שאיסור טרפה הוא משום חסרון, איכות החסרון הוא חסרון שמביא לידי מיתה, אבל אין יסוד האיסור משום קירוב מיתה.

331. כך פירש רש"י. ומקורו מהספרא המובאת בגמרא פסחים כג א.

332. לפי האמת שצריך ללמד גם על איסור נבלה וגם על איסור טרפה שהם חלים על איסור חלב, אין להקשות, כיון שאין צורך ללמד שחלב טרפה אינו טמא שהרי אף הבשר לא טמא, מדוע לא כתוב וחלב נבלה יעשה לכל מלאכה, וחלב נבלה וטרפה לא תאכלוהו? מפני שבכך התורה מאריכה בלשונה וכותבת את המילה נבלה פעמים. [ראש יוסף].

333. תוספות מקשים על שיטת רש"י שיסוד

329. פירוש "היינו נבלה היינו טרפה" אינו כמו פירוש "היינו טרפה היינו מסוכנת" אף על פי ששלושתן נאמרו במשפט אחד.

ועיין רמב"ן שלא גרס כאן "היינו נבלה".

330. לפי פירוש רש"י, כשאנו אוסרים את המסוכנת משום טרפה, אנו סוברים שיסוד איסור טרפה הוא משום קירוב מיתה, ולפי האמת שהמסוכנת מותרת, איסור טרפה הוא משום חסרון שיש בבהמה.

דיון זה אינו קשור עם המחלוקת אם טרפה חיה או טרפה אינה חיה, לפי דברי החתם סופר שהבאנו בהערה 323 שלכל הדעות הטרפה מתה מחמת טרפותה, וכל השאלה היא רק אם אפשר לתת לזה זמן קצוב. ולפי זה אפשר לומר שיסוד איסור טרפה הוא משום קירוב מיתה, אפילו למאן דאמר טרפה חיה.